

Русча – татарча сүзлек

Русско – татарский словарь

Издание второе, переработанное и дополненное
«Таткнигоиздат», Казань, 2001 г.

И

и I союз һәм, да; *зимой и летом* кышын һәм жән; *всё больше и больше* тагын да күбрәк һәм күбрәк; [*и*] *так и этак* тегеләй дә, болай да; *и я рад* мин дә шат; *и так далее (и т.д.)* һәм башкалар (һ.б.); *и тому подобное (и т.п.)* һәм башка шундыйлар (һ.б.ш.)

и II частица да; *я и туда не пойду* мин анда да бармыйм

ива тал, өянке

игла энә, инә

игнорировать *сов., несов.* игътибарсыз калдырырга, әһәмият бирмәскә, читкә кагарга, исәпләшмәскә, санашмаска

иго изү, золым; *под ~м ...* изүе астында

иголка см. **игла**

игр//а 1) уен, уйнау; *детские ~ы* балалар уены; *~а в мяч* туп уйнау; *праила ~ы* уен кагыйдәләре; *~а в шахматы* шахмат уйнау; 2) *чаще мн. игры спорт.* уеннар; *зимние [спортивные] ~ы* кышкы [спорт] уеннары; *Олимпийские ~ы* Олимпия уеннары; 3) (*на муз. инструменте*) уйнау, башкару; 4) (*на сцене*) уйнау, башкару; *прекрасная ~а актёра* актёрның яхшы уйнавы а *~а слов сүз* уйнату; **~ать** *несов.* 1) уйнарга; *~ать в мяч* туп уйнарга; *~ать с мячом* туп белән уйнарга; *~ать в шахматы* шахмат уйнарга; 2) (*на муз. инструменте*) уйнарга, башкарырга; *музыка ~ает* музыка уйный; *~ать на скрипке* скрипкада уйнарга; 3) (*на сцене*) уйнарга, башкарырга; **~ок** уенчы; **~ок нападения** һөжүмче; **~ок защиты** сакчы; **~ушка** уенчык

идея//л 1) идеал, бөек максат; 2) иң камил үрнәк, иң камил дәрәжә; **~льный** идеаль, иң яхшы (шәп, әйбәт); **~льный вариант** иң шәп вариант

идейн//ый идея ...ы, е; *~ое содержание* идея эчтәлеге

идентификация тинләштерү

идеолог//ический идеологик, идеология ...ы, е; **~ия** идеология; *жертва ~ии* идеология корбаны

идея 1) идея; *~ мира* тынычлык идеясе; 2) (*мысль*) фикер; *это прекрасная (удачная) ~* бу бик әйбәт (уңышлы) фикер

идти *несов.* 1) килергә; барырга; кайтырга; *я шёл (шла) пешком* мин жәяү бара идем; *идём[те]!* киттек!; *идите сюда!* монда килегез!; 2) (*о транспортных средствах*) килергә, барырга; агылырга; *идёт поезд* поезд килә; *по дороге идут машины* юлдан машиналар килә; 3) (*отправляться*) китәргә, чыгарга, барырга; *мы идём гулять* без йөрергә чыгабыз; *вы идёте [с нами]?* сез [безнең белән] барасызмы?; 4) (*вести*) барырга, алып барырга; *дорога идёт лесом (в гору)* юл урман буйлап (тауга) бара; 5) (*действовать — о механизмах*) йөрергә, эшләргә; *мои часы идут верно* минем сәгать дәрәс йөри; *часы не идут* сәгать йөрми; 6) (*об атмосферных осадках*) яварга; *идёт дождь* янгыр ява; *идёт снег* кар ява; 7) (*о времени — протекать во времени*) үтәргә, узарга, барырга; *дни идут* көннәр уза; *представление идёт три часа* тамаша өч сәгать бара; 8) (*происходить, протекать*) барырга; *идёт собрание* жыелыш бара; *идут переговоры* сөйләшүләр бара; *работа идёт хорошо* эш яхшы бара; 9) (*о представлении*) барырга, куелырга, күрсәтелергә; *что сегодня идёт в театре (в кино)?* бүген театрда (кинода) нәрсә бара? *а речь идёт о том, что ... сүз ...* хакында бара; *вам это идёт (не идёт)* бу сезгә килешә (килешми)

иждивен//ец ... тәрбиясендә торучы (булучы); асрама; **~ие:** *взять на своё ~ие* үз тәрбиясенә алырга; *быть на ~ии у кого-л.* кемнендер тәрбиясендә булырга

из [изо] *предлог + Р.* ...дан, дән, эченнән; *я приехал из Москвы (из Крыма)* мин Мәскәүдән (Кырымнан) килдем; *выйти из дома* өйдән чыгарга; *пить из стакана* стаканнан эчәргә; *он родом из Сибири* ул чыгышы белән Себердән; *из чего это сделано?* бу нәрсәдән ясалган?; *из народа* халыктан; *это один из моих друзей* бу минем дусларымның берсе; *узнать из газет* газеттан укып белергә; *лучший из всех* иң яхшысы; *изо всех сил* бар көчкә, жан-фәрманга

изба [мн. **избы**] өй, агач өй; ызба

избав//ить *сов.* коткарырга, алып (йолып) калырга; *~ить от хлопот* мәшәкәтләрден коткарырга; **~иться** *сов.* котылырга, котылып калырга; *~иться от опасности* куркынычтан котылып калырга; **~ление** котылу, котылып калу, коткару, йолу; **~лять(ся)** *несов. см. избавить(ся)*

избегать *несов.*, **избегнуть** *сов. см. избежать*

избежа//ние: *во ~ние чего-л.* нәрсә дә булса килеп чыкмасын (булмасын) дип; *во ~ние пожара* янғын булмасын дип; **~ть** *сов.* качарга, сакланып (котылып) калырга; *~ть опасности* куркынычтан котылып калырга

избиратель сайлаучы; **~ница** сайлаучы хатын (кыз); **~ный** сайлау ...ы, е; *~ное право* сайлау хокукы; *~ная система* сайлау системасы

избирать *несов. см. избрать*

избран//ие сайлау, сайлап алу; **~ник** сайланган кеше; *~ники народа* халык тарафыннан сайланган кешеләр

избранн//ый: *~ые сочинения (или произведения)* сайланма әсәрләр

избрать *сов.* сайларга; *~ представителя* вәкил сайларга

избыт//ок артыгы, артып калганы а с *~ком* артыгы белән; *в ~ке* бик күп, артык күп

извержение: *~ вулкана* янартау атылу

известн//е хәбәр, белдерү; *~е о смерти* үлем хәбәре; *последние ~я* соңгы хәбәрләр; **~ть** *сов.* хәбәр итәргә, белдерергә

известн//ость билгеле (күренекле) булу; *пользоваться ~остью* күренекле булырга а *поставить кого-л. в ~ость* кемгә булса да белдерергә; **~ый** 1) (*знакомый*) таныш, билгеле, мәгълүм; *эти места мне ~ы* миңа бу урыннар таныш; *вам ~о, что ...?* сезгә ... булуы (икәне) билгелеме? 2) (*знаменитый*) күренекле, мәшһүр; *~ый писатель* мәшһүр язучы; *статья ~ым* күренекле булырга а *в ~ых случаях* билгеле очрақларда; *как ~о (вводн. сл.)* билгеле булганча

извещ//ать *несов. см. известить*; **~щение** хәбәрнамә, белдерү кәгазе, хәбәр итү кәгазе; *~щение о посылке* посылка килү турында хәбәрнамә

извин//ение гафу үтенү, кичерүне сорарга, аклану; *прошу ~ения* гафу үтенәм; *принести [свои] ~ения* кичерүне сорарга; **~ить** *сов.* гафу итәргә, кичерергә; *~ите!* гафу итегез!; **~иться** *сов.* гафу үтенергә, кичерүне сорарга; **~ять(ся)** *несов. см. извинить(ся)*

извне *нареч.* тыштан, тышкы яктан; читтән

извра//тить *сов.*, **~щать** *несов.* бозып күрсәтергә (аңлатырга); *~тить факты* фактларны бозып күрсәтергә

изгнани//е сөрген; куылу; *жить в ~и* сөргендә яшәргә

изгородь *ж.* читән

изгот//овитель әзерләүче; **~овить** *сов.* эшләп чыгарырга, житештерергә; **~овление** әзерләү, житештерү; **~овлять** *несов. см. изготовить*

издавать I, II *несов. см. издать I, II*

издавна *нареч.* күптәннән, элек-электән, борын-борыннан

издалека, издали *нареч.* ерактан (ук), ерак жирләрден; *приехать издалека* ерак жирләрден килергә; *издали хуже видно* ерактан начаррак күренә

издани//е 1) (*действие*) бастыру; 2) (*печатное произведение*) чыгарылган хезмәт; 3) басма; *второе ~е книги* китапның икенче басмасы; *год ~я* басылып чыгу елы

издатель нәшир, бастырып чыгаручы; **~ство** нәшрият; *государственное ~ство* дөүлөт нәшрияты

издать I сов. 1) бастырырга, бастырып чыгарырга; *~ книгу* китап бастырырга; 2) чыгарырга; *~ закон* закон чыгарырга

издать II сов.: *~ звук тавыш* (өн, аваз) чыгарырга; *~ крик* кычкырырга; *~ стон* ыңгырашырга

издеваться несов. (*над кем-л.*) көлөргө; мыскыл (мәсхәрә) итөргө, тәхкыйрь итөргө

изделие эшләнмә, эшләп чыгарылган әйбер

издержки *мн.* чыгым; *~ производства* житештерү чыгымнары

изжога сару, сару кайнау

из-за предлог + Р. 1) (*о месте — откуда*) артыннан, арьягыннан; яныннан; *~ границы* чик арьягыннан, чит иллөрдән; *~ угла* почмак артыннан; *встать ~ стола* өстәл яныннан торырга; 2) (*по причине, по вине кого-л.*) аркасында, сәбәплә; *~ этого* шуның аркасында; *~ меня* минем аркада; *~ того, что ...га* күрә

излагать несов. см. изложить

излеч//ивать(ся) несов. см. излечить(ся); ~ить сов. дөваларга, сәламәтлөндерергә, сихәтлөндерергә, савыктырырга; **~иться сов.** дөваланырга, сәламәтлөнөргә, савыгырга

излиш//ек артыгы, артып калганы; **~ний** артык, кирәгеннән артык

излож//ение 1) (*пересказ*) хикәялөү, сөйләп биү; 2) (*письменное*) инша; **~ить сов.** бөян итөргә, аңлатып бирергә; язып бирергә; *~ить свою мысль* үз фикереңне бөян итөргә

излучение: *радиоактивное* ~ радиоактив нурланыш

измена хыянәт (итү); сату, сатылу; *супружеская* ~ иргә (хатынга) хыянәт итү

изменени//е үзгәреш; *без ~й* үзгәрешсез

изменить I сов. (*что-л., кого-л.*) үзгәртөргә; *~ [своё] мнение* [үзеннең] фикереңне үзгәртөргә

изменить II сов. (*кому-л., чему-л.*) хыянәт итөргә; сатырга, сатылырга

измени//ться сов. үзгәрергә; *вы совсем не ~лись* сез бер дә үзгәрмөгәнсез; *погода ~лась* һава үзгәрде

изменни//к хыянәтче; сатлык жан; **~ца** хыянәтче хатын (кыз)

изменчивый үзгәрүчән, үзгәрәп (алмашып) торучан

изменять I, II несов. см. изменить I, II; ~ся несов. см. измениться

измер//ение үлчөү, үлчөнөш; **~ительный** үлчөгеч, үлчөү ...ы, е; **~ительный прибор** үлчөү приборы

измер//ить сов., ~ять несов. үлчөргә

измучить сов. интектерергә, жәфаларга, жәфалап (газаплап) бетерергә; **~ся сов.** интегергә, жәфаланырга, жәфаланып (газапланып) бетөргә

измять сов. бөгәрлөргә, таушалдырырга, бөгәрләп (таушалдырып) бетерергә; **~ся сов.** бөгәрлөнөргә, таушалырга, бөгәрлөнөп (таушалып) бетөргә

изнанк//а тискәре (эчке, кире) ягы; сульмяк; *с ~и* тискәре ягыннан

износ тузу; искерү; тузып (искереп) бетү

изнутри нареч. эчтән, эченнән, эчке яктан, үзөгәннән

изо см. из

изображ//ать несов. см. изобразить; ~ение 1) (*действие*) тасвирлау, сурәтлөү, гәүдәлөндерү; 2) (*то, что изображено*) рәсем, сурәт, сын

изобразительн//ый: *~ое искусство* сынлы сәнгать; *музей ~ых искусств* сынлы сәнгать музей

изобразить сов. тасвирларга, сурәтлөргә, гәүдәлөндерергә

изобре//сти сов. уйлап табарга (чыгарырга); **~сти способ** ысул уйлап чыгарырга; **~татель** уйлап табучы (чыгаручы); **~тать несов. см. изобрести; ~тение** 1) (*действие*) уйлап табу (чыгару); 2) (*то, что изобретено*) уйлап табылган нәрсә, ачыш, яңалык

изогнутый бөгелгән

изол//ировать сов. и несов. аерырга, аерып алырга (куярга), аерып урнаштырырга; **~ятор** мед. изолятор; **~яционный** изоляцион, изоляция ...ы, е, изоляцияләү ...ы, е; **~яция** изоляция; аеру

из-под предлог + Р. астыннан; яныннан; ~стола өстәл астыннан; ~земли жир астыннан; ~Москвы Мәскәү яныннан; 2) (о пустом месте) ...тан бушаган, ...ы, е; бутылка ~молока сөт шешәсе

израсходовать сов. тотып бетерергә, сарыф итәргә

изредка нареч. сирәк кенә, ара-тирә, сирәк-мирәк

изречение әйткән сүз; хикмәтле сүз (фикер)

изум//ительный искиткеч, таң калырлык, сокландыргыч; **~ить** сов. таң калдырырга, сокландырырга, шаккатырырга; **~иться** сов. таң калырга, сокланырга, шаккатырга; **~ление** таң калу, соклану, гажәпләнү; к моему ~лению минем гажәпләнүемә каршы; **~лять(ся)** несов. см. **изумить(ся)**

изумруд зөбәржәт

изуч//ать несов. өйрәнергә; тикшерергә; я ~аю татарский язык мин татар телен өйрәнәм; ~ение өйрәнү; **~ить** сов. см. **изучать**

изыскани//е 1) табу; ~е средств матди мөмкинлекләр табу; 2) мн. ~я эзләү, тикшерү, эзләнү, тикшеренү

изюм йөзем

изящный нәфис, гүзәл

икона икона, икона тактасы

икота очкылык

икра 1) биол. уылдык; чёрная ~ кара уылдык; красная ~ кызыл уылдык; 2) (овощная закуска) икра

икры мн. балтыр, чөлтер

ил лай, дуен

или союз. яки, яисә, йә, әллә; ~ ..., ~ ... яки ..., яки ...

иллюзи//онист иллюзияче; ~я иллюзия; буш хыял

иллюминатор иллюминатор

иллюминация иллюминация

иллюстр//ация 1) (действие) күрсәтү, иллюстрацияләү; 2) рәсем, сурәт, иллюстрация; **~ированный** рәсемле, сурәтле, иллюстрацияле; **~ированный журнал** рәсемле журнал; **~ировать** сов. и несов. 1) иллюстрацияләргә, рәсемнәр (сурәтләр) ясарга; 2) (пояснить примерами и т.п.) мисаллар (дәлилләр) китерергә

им 1) Т. от он, оно аның белән, аның тарафыннан; 2) Д. от они аларга

имение утар

именины мн. исем кую бәйрәме; исем бәйрәме

именно частица нәкъ, нәкъ менә (үзе); ~ так нәкъ шулай; вот ~ шул шул, шулай шул а а ~ягъни, атап әйткәндә

име//ть несов. ия булырга, бар булырга; ~ть дачу дачасы булырга; ~ть право хокукка ия булырга; я ~ю ... минем ... бар; они не ~ют детей аларның балалары юк; надо ~ть при себе паспорт яныңда паспорт булырга тиеш; комната ~ет два окна бүлмәнең ике тәрәзәсе бар; **~ться** несов. бар [булырга]; не ~ется юк

ими Т. от они алар белән, алар тарафыннан

иммигр//ант иммигрант, мөһажир; **~ация** иммиграция; **~ировать** сов. и несов. иммиграцияләргә, иммиграциягә китәргә, чит илгә күчеп китәргә

императ//ор император; **~рица** император хатын (кыз)

империали//зм империализм; **~стический** империалистик, империализм ...ы, е

империя империя

импорт импорт, чит илдән товар кертү; **~ёр** импортёр, чит илдән товар кертүче; **~ировать** сов. и несов. чит илләрдән товар кертергә; **~ный** чит илдән кертелгән; *~ные товары* чит илдән кертелгән товарлар

импрессионизм импрессионизм

импровиз//ация импровизация; **~ировать** несов. импровизация ясарга, импровизацияләргә

имуущество мөлкәт, мал, мал-мөлкәт

имя ср. 1) исем, ат; *как ваше ~?* сезнең исемегез ничек?; *назвать кого-л. по имени* кемне дә булса исеме белән атарга; *на чьё-л. ~* кем исеменә булса да; *от имени кого-л.* кемнендер исеменнән; *во ~ дружбы* дуслык хакына; 2) лингв. исем; *~ существительное* исем; *~ прилагательное* сыйфат

иначе 1. нареч. башкача, бүтәнчә, икенче төрле; *это надо сделать ~* моны башкача эшләргә кирәк; *~ говоря* икенче төрле әйткәндә; 2. союз. юкса, югыйсә; *идём скорее, ~ мы опоздаем (не успеем)* тизрәк барыйк, югыйсә сонга калырбыз (өлгермәбез)

инвалид инвалид, гарип; *~ войны* сугыш инвалиды; *~ труда* хезмәт инвалиды; *ребёнок-~* инвалид бала, гарип бала; **~ный** инвалид[лар] ...ы, е; *~ная коляска* инвалидлар коляскасы

инвентарь м. инвентарь

инвестиция инвестиция (*капитал салу һәм салынган капиталның үзе*)

инд//еец индеец; **~ианка** индеец хатыны (кызы)

индейка см. **индюк**

индейский индеец[лар] ...ы, е

индивидуальн//ость индивидуальлек, үзенә бер төрлелек; **~ый** 1) индивидуаль, аерым; 2) (*частный*) шәхси; *~ые средства защиты* шәхси саклану чаралары (эсбаплары)

инди//ец һинд (кешесе); **~анка** һинд хатыны (кызы); **~йский** һинд ...ы, е; *~йская песня* һинд жыры

индустри//ализация индустрияләштерү; **~альный** индустриаль, сәнәгати; *~альная страна* индустриаль ил; **~я** индустрия, сәнәгати; *тяжёлая ~я* авыр индустрия

индю//к күркә; **~шка** ана күркә

иней бәс, сыкы

инерци//я 1) физ. инерция; *по ~и (двигаться)* инерция буенча (хәрәкәт итәргә); 2) перен. инерция, сүлпәнлек, гадәт; *действовать по ~и* гадәт буенча эшләргә

инженер инженер

инициалы мн. инициаллар

инициат//ива башлап йөрү, башлап эш итү, инициатива; *проявить ~иву* башлап йөрергә; *по собственной ~иве* үз инициативасы белән; **~ивный** [həp] эштә башлап йөри торган; үрнәк күрсәтүчән; **~ор** башлап йөрүче (жибөрүче)

инкрустация инкрустация

инкубатор инкубатор

иногда нареч. кайчакта, кайвакыт, вакыты-вакыты белән

ино//й башка, бүтән, икенче; *~е дело* икенче мәсьәлә; *иными словами* башкача әйткәндә а *~й раз* кайчакта

иностран//ец чит ил кешесе; **~ка** чит ил хатыны (кызы); **~ный** чит, чит ил ...ы, е; *~ная литература* чит ил әдәбияты; *~ный язык* чит тел

инспек//тор инспектор; **~ция** инспекция

инстинкт инстинкт; табиғый тойгы, эчке сиземләү; **~ивно** нареч. сизенеп, эчке сиземләү белән

институт институт

инструкт//аж инструктаж, күрсәтмә бирү; **~ировать** сов. и несов. инструкция (күрсәтмәләр) бирергә, инструктаж үткәргә

инструк//тор инструктор; *~тор по спорту* спорт инструкторы; **~ция** инструкция, күрсөтмөлөр; *по ~ции* инструкция буенча

инструмент корал; эсбап; инструмент; *национальный музыкальный* ~ милли уен коралы

инсценировка сәхнәләштерелгән әсәр

интеллект интеллект, фикерләү сәләте; **~уальный** интеллектуаль, рухий, акыл ...ы, е

интеллиген//т зыялы, укымышлы; **~тка** зыялы хатын (кыз); **~тний** зыялы ..., укымышлы ...;

~ция зыялылар, укымышлылар

интервал ара; интервал

интервенция интервенция, чит ил һөжүме

интервидение интервьюение, халыкара тапшырулар системасы

интервью *ср. нескл.* интервью; *взять (или получить)* ~ у кого-л. кемнән булса да интервью алырга (яки бирергә)

интерес 1) (*заинтересованность, внимание*) кызыксыну, игътибар, дикъкатъ; *слушать с ~ом* дикъкатъ белән тыңларга; 2) *мн. ~ы* мәнфәгать; *государственные ~ы* дәүләт мәнфәгатьләре; 3) (*нужды, выгоды*) файда, ихтыяж; *это в ваших ~ах* бу сезнең файдага; **~ный** кызык, кызыклы; *~ная книга* кызыклы китап; *если вам ~но* әгәр дә сезгә кызыклы булса; *~но было бы знать* [моны] белү кызыклы булыр иде

интерес//овать *несов.* кызыксындырырга; *меня ~ует* мине кызыксындыра; *это меня не ~ует* бу мине кызыксындырмый; **~оваться** *несов. (чем-л.)* кызыксынырга

интернат интернат

интерьер интерьер; *~квартиры* квартир интерьеры

интонация интонация

инфекци//онный йогышлы; *~онное заболевание* йогышлы авыру; **~я** инфекция, йогыш

инфляция инфляция, акчаның бәясе төшү

информ//ационный информация ...ы, е, мәгълүматый, мәгълүмат ...ы, е; *~ационный центр* информация үзәге; **~ация** мәгълүмат, информация, белдерү, хәбәр; *обработка ~ации* информацияне эшкәртү; **~ировать** *сов. и несов.* белдереп (хәбәр итеп) торырга

инцидент инцидент, бәрелеш; аңлашылмау(чылык)

инъекция *мед.* инъекция, дару жибәрү

ипподром ипподром

ирланд//ец ирландияле, ирланд (кешесе); **~ка** ирланд хатыны (кызы); **~ский** ирланд ...ы, е

иронический ироник, ирония ...ы, е, астыртын, мыскыллап, көлеп

ирония ирония, астыртын көлү

ирригаци//онный сугару ...ы, е; *~онные сооружения* сугару корылмалары; **~я** сугару

иск *юр.* дөгъва

иска//жать *несов. см. исказить;* **~жение** бозу, бозып күрсәтү; **~зить** *сов.* бозарга, бозып күрсәтергә

искать *несов.* эзләргә; *что (кого) вы ищете?* сез нәрсә (кемне) эзлисез?; *~ кого-л. глазами* күзләр белән кемнедер эзләргә

исключ//ать *несов. см. исключить;* **~ая** *предлог + Р.* башка[лар]; *все, ~ая* *меня* миннән башка барысы да; **~ение** 1) (*действие*) чыгару, төшерү, чыгарып (төшереп) калдыру; 2) (*отклонение от нормы*) чыгарма; *в виде ~ения* чыгарма рәвешендә; *без ~ения* чыгармасыз; *за ~ением см. исключая*

исключительн//ый гадәттән тыш, гажәп, искиткеч; үзенә бер, аерым бер; *в ~ых случаях* аерым очракларда

исключ//ить *сов.* чыгарырга, сызарга, чыгарып (төшереп) калдырырга; *~ить из списков* исемлектән сызарга; *это ~ено* бу мөмкин түгел

ископаемые *мн.* казылма а *полезные* ~ файдалы казылмалар

искорен//ить *сов., ~ять несов.* тамырын корытырга, юк итәргә, бетерергә

искра очкын, чаткы

искренн//ий эчкерсез, саф, ихлас (чын) күнелдән; *с ~им приветом (в письме)* эчкерсез сәламнәр белән; *~е (нареч.) вам благодарен* сезгә ихлас күнелдән рәхмәт белдерәм

искупать(ся) *сов. см. купать(ся)*

искусн//ый оста; *~о (нареч.) сделанный* оста эшләнгән

искусственн//ый ясалма; *~ый спутник Земли* Жирнең ясалма иярчене; *~ые зубы* ясалма тешләр

искусство 1) сәнгать; 2) (*мастерство*) осталык; *с большим ~м сделать что-л.* нәрсәне булса да зур осталык белән эшләргә

исланд//ец исланд, исландияле; **~ка** исланд хатыны (кызы); **~ский** исланд ...ы, е; *~ский язык* исланд теле

испан//ец испан, испанияле; **~ка** испан хатыны (кызы); **~ский** испан ...ы, е; *~ский язык* испан теле

испар//ения *мл.* пар, парлар, булар; **~иться** *сов.*, **~яться** *несов.* парга (буга) әйләнергә (әверелергә)

испачкать *сов.* буяп (пычратып) бетерергә; **~ся** *сов.* буялып (пычранып) бетергә

испечь *сов.* пешерергә; **~ся** *сов.* пешеп житергә (чыгарга)

исполн//ение 1) үтәү, тормышка ашыру, башкару; *привести в ~ение* үтәргә, башкарырга; 2) (*роли, муз. произведения и т.п.*) башкару, уйнау; *в ~ении кого-л.* кемнеңдер башкаруында; **~итель** 1) үтәүче; 2) башкаручы, уйнаучы; **~ительный** сүз тыңлаучан; күндәм, эшне төгәл башкаручан

исполн//ить *сов.* 1) (*выполнить, сделать*) үтәргә, тормышка ашырырга, башкарырга; 2) (*роль, муз. произведение и т.п.*) башкарырга, уйнарга; **~иться** *сов.* 1) (*о возрасте*) туларга, булырга; *ему ~илось ... лет* аңа ... яшь тулды; 2) (*о желании и т.п.*) үтәлергә, тормышка ашырга; **~ять** *несов. см. исполнить*; *~ять свои обязанности* үз бурычларыңны үтәргә; **~яться** *несов. см. исполниться*

использова//ние файдалану, куллану; **~ть** *сов. и несов.* файдаланырга, кулланырга; *~ть свободное время* буш вакыттан файдаланырга

испор//тить *сов.* бозарга, бозып бетерергә; **~титься** бозылырга, бозылып бетергә; **~ченный** бозылган, бозык

исправ//ить *сов.* төзәтергә; **~иться** *сов.* төзәлергә; **~ление** 1) (*действие*) төзәтү, төзәлү; 2) (*поправка*) төзәтмә, төзәтү; *внести ~ления* төзәтмәләр кертергә; **~лять(ся)** *несов. см. исправить(ся)*; **~ный** төзек, эшкә яраклы

испуг курку, шүрләү; (*у животных*) өркү; **~ать** *сов.* куркытырга; (*животных*) өркетергә; **~аться** *сов.* куркырга; (*о животном*) өркергә

испыта//ние 1) сынау; имтихан; 2) *перен.* авырлык, кыенлык, тормыш сынавы; *выдержать ~ние* сынатмаса; **~тель** сынаучы; лётчик-~ сынаучы очучы

испыт//ать *сов.*, **~ывать** *несов.* 1) (*проверить*) сынарга; тикшерергә; *~ать [свои] силы* [үз] көчәңне сынарга; 2) (*пережить*) баштан кичерергә, татырга; *~ать горе* кайгы кичерергә; 3) (*ощутить*) тоярга, сизәргә; *я ~ал большое удовольствие* мин зур канәгатьлек сиздем; **~ывать боль** авырту тоярга; **~ывать жажду** сусарга, сусаудан гажиз булырга

исследова//ние 1) (*действие*) тикшеренү, тикшерү, фәнни эзләнү; 2) (*научный труд*) фәнни хезмәт (әсәр); **~тель** тикшеренүче, тикшерүче, өйрәнүче; **~тельский** [фәнни] тикшеренү ...ы, е; *~тельская работа* тикшеренү эше; **~ть** *сов. и несов.* тикшерергә

исте//кать *несов. см. истечь*; **~чение**: *по ~чению срока* билгеләнгән вакыт үткәннән соң **истечь** *сов.* бетергә, тәмамланырга, чыгарга, үтәргә, тулырга; *время истекло* вакыт бетте; *срок истёк* срок бетте а *~ кровью* канга батарга, кан эчендә ятарга, кансырарга

истин//а хакыйкать, дөреслек; **~ный** дөрес, чын, хак

исток чыганак, су (елга, чишмә) башы; ~ *реки* елга башы; ~ **и** *мн.* (чего-л.) *перен.* башлангыч (чор); у ~ *ов возникновения письменности* язу килеп чыгуның башлангыч чорында

истори//к тарихчы; ~ **ческий** тарихи; ~ **я** 1) (*наука*) тарих; 2) (*рассказ*) сөйләү; хикәя; *это длинная* ~я бу озын хикәя; 3) (*случай, происшествие*) вакыйга, хәл, очрак; *неприятная* ~я күнелсез вакыйга а ~я *болезни* авыру (чир) тарихы

источник 1) чишмә, кизләү, чыганак; *горячие* ~и кайнар чишмәләр; 2) *перен.* чыганак, нигез; ~ *существования* яшәү чыганагы; *из достоверных* ~ов ышанычлы чыганаклардан; 3) (*документ*) язма чыганак; *литературные* ~и әдәби чыганаклар

истоц//аться *несов. см. истощиться*; ~ **ение** *мед.* ябыгу, арыклану; ~ **иться** *сов.* 1) ябыгырга, арыкланырга; 2) *перен.* (тотылып) бетәргә, калмаска; *терпение* ~илось түземлек бетте (төкәнде)

истрагить *сов.* (тотып) бетерергә, сарыф итәргә; ~ *все деньги* бөтен акчаны тотып бетерергә

истреб//итель (*самолёт*) истребитель; *лётчик-~итель* очучы-истребитель; истребительдә очучы; ~ **ить** *сов.* кырып (үтереп) бетерергә, юк итәргә; ~ **ление** кырып (үтереп) бетерү, юк итү; ~ **лять** *несов. см. истребить*

исход нәтижә, тәмамлану, бетү; ~ *событий* вакыйгалар нәтижәсе

исходить *несов.* (*из чего-л.*) ...дан чыгарга, таралырга

исходный чыгыш ...ы, е, баштагы, элекке; ~ *пункт* чыгыш пункт

исчез//ать *несов. см. исчезнуть*; ~ **новение** юкка чыгу, юк булу; югалу; ~ **нуть** *сов.* югалырга, юкка чыгарга; бетәргә

исчерпывающ//ий тулы; ~ *ие сведения* тулы мәгълүматлар; ~ *ий ответ* тулы җавап; ~ *ая информация* тулы информация

исчисл//ение исәпләү, исәпләп чыгару; исәпләнү; ~ **ять** *несов.* исәпләп чыгарырга

итак союз. димәк, шулай итеп

итальян//ец итальян, италияле, Италия кешесе; ~ **ка** италияле хатын (кыз); ~ **ский** итальян ...ы, е; ~ *ская литература* итальян әдәбияты

итог нәтижә, йомгак; *общий* ~ гомуми нәтижә; в ~ *е* нәтижәдә; *подводить* ~и йомгак ясарга; ~ *и соревнования* ярыш нәтижәләре

итога *нареч.* барысы, барлыгы

их *Р. и В. от они* аларның, аларны

их *мест. притяж.* аларныкы; аларның; *это* ~ *места* бу урыннар аларныкы

июль июль

июнь июнь